

Unijne wsparcie klastrów innowacyjnych

Maciej Podemski¹

W dokumentach Unii Europejskiej coraz częściej pojawia się termin *cluster*, oznaczający w języku angielskim grono lub grupę. W polskich tłumaczeniach przejęty on został w wersji fonetycznej jako *klaster*. Termin ten określa grupę małych, średnich lub dużych przedsiębiorstw oraz powiązanych ze sobą ekonomicznie podmiotów gospodarczych i instytucji, w tym naukowych, działających w tej samej branży, zlokalizowanych stosunkowo blisko siebie, które wspólnie osiągnęły wielkość i umiejętności wystarczające do zgromadzenia odpowiednich zasobów i rozwinięcia specjalistycznej produkcji lub usług.

Aglomeracje przemysłowe lub usługowe w postaci klastrów znane są od bardzo dawna w świecie. Jako przykłady można podać grupy finansowe (rozwinęte w City londyńskim i Nowym Jorku), filmowe (Hollywood i „Bollywood”), samochodowe (Detroit, Modena, Toyota City, Wolfsburg, Stuttgart), kwiatowe (Holandia i Kolumbia), oprogramowań komputerowych (Silicon Valley, Bangalore), produkcji wina (Barossa Valley, Rioja, Bordeaux, Południowe Chile, Kalifornia) i wiele innych.

Często głównym powodem tworzenia klastrów przemysłowych lub innowacyjnych jest wyraźne zapotrzebowanie określonej grupy przedsiębiorstw na wyspecjalizowane i dostosowane do specjalnych potrzeb usługi. Może to być nowoczesna lub specjalna infrastruktura, np. informatyczna, specjalne usługi wspierające biznes lub też wyspecjalizowane szkolenia kadry pracowniczej. W celu uzyskania sukcesu klastry muszą zatem obejmować wszystkie umiejętności i zasoby niezbędne do zaspokojenia potrzeb określonej grupy konsumentów.

Jedną z charakterystycznych cech klastrów jest geograficzna koncentracja wyspecjalizowanych firm oraz wykwalifikowanych pracowników, często niezależna od granic politycznych. Istotnym elementem związku przestrzennego klastrów jest czas przejazdu na spotkania organizacyjne, a także czas dojazdu do pracy. Czynnikiem geograficznym może się przy tym zmieniać w czasie wraz z unowocześnianiem transportu, a także z pojawianiem się nowych środków komunikacji międzyludzkiej, takich jak internet. Dzięki bliskości geograficznej członkowie klastrów mogą wzajemnie wspierać się w rozwoju i unowocześnianiu produkcji oraz przydatnych dla nich badań naukowych i technologicznych, wspólnie wykorzystywać już zdobyte rynki zbytu i opanowywać nowe, a także uzyskiwać środki finansowe niezbędne do dalszego rozwoju.

Organizacje klastrowe pomagają nawiązywać kontakty z wyspecjalizowanymi ośrodkami badawczymi, konsultingowymi, szkoleniowymi itp. W tym sensie klastry są formą

samoorganizacji grup przedsiębiorstw. Działają one jednocześnie przy założeniu, że ich członkowie gotowi są dzielić się wzajemnie posiadaną wiedzą i doświadczeniem. Wymaga to, oczywiście, częstych kontaktów osobistych.

Różne są czynniki wpływające na powstawanie klastrów. Ważną grupę tych czynników mogą stanowić klimat, gleba, lasy, złoża surowców mineralnych, trasy transportowe, porty itp. Do innej należą okoliczności „historyczne”, np. miejsca utworzenia wielu udanych przedsięwzięć biznesowych lub występowania dużych zespołów utalentowanych badaczy. Często klastry inicjowane są przez oddolne, spontaniczne porozumienie takich organizacji, jak uniwersytety, inkubatory przedsiębiorczości i instytucje finansowe. Z biegiem czasu wypracowują one własne normy, instytucje oraz sieci osobistych powiązań. Budują jednocześnie wzajemne zaufanie.

Klastry są często tworzone z poparciem i wsparciem finansowym regionalnych administracji publicznych. Jednakże te z nich, które dobrze prosperują, pokrywają większość swoich kosztów samodzielnie z opłat członkowskich i oferowanych usług, z organizowanych szkoleń i konferencji, z wpłat sponsorów itp.

Do osiągnięcia przewagi nad konkurentami w czasach szybkiego powstawania nowych, skomplikowanych technologii, produktów i usług, a także rosnących wymagań dotyczących umiejętności pracowników, niezbędne jest efektywne i dynamiczne współdziałanie tzw. trójkąta wiedzy, tzn. edukacji, badań naukowych i innowacyjności.

Zdając sobie z tego sprawę Unia Europejska przyjęła w 2006 r. szeroko zakrojoną strategię innowacyjną i zaleciła wzmocnienie klastrów w Europie jako jeden ze strategicznych priorytetów skutecznego promowania innowacji. Memorandum w sprawie europejskich klastrów, przedstawione w styczniu 2008 r. i opracowane na podstawie doświadczenia uzyskanego w czasie regionalnych, krajowych i wspólnotowych działań w zakresie polityki klastrowej, stanowiło ważny krok w kierunku dalszego promowania rozwoju tych grup w Europie.

Polityka klastrowa jest opracowywana i wdrażana na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym, w zależności od ambicji tamtejszych władz. Rolą Wspólnoty Europejskiej jest ułatwianie i wspieranie takich wysiłków, głównie poprzez poprawę obowiązujących wszystkie państwa członkowskie przepisów ogólnych, promowanie doskonałości i przedsiębiorczości w zakresie badań i edukacji, budowanie lepszych powiązań przemysłu (w szczególności małych i średnich przedsiębiorstw MŚP) z instytucjami badawczymi, zachęcanie do wzajemnej współpracy klastrów w Unii Europejskiej oraz do wymiany informacji na temat stosowanej w danym państwie czy regionie polityki.

Klastry są zjawiskiem napędzanym w głównej mierze przez rynek. Te z nich, które odnoszą największe sukcesy, są tworzone spontanicznie w celu uzyskania przewagi konkurencyjnej dzięki skupieniu sił rynkowych lub po prostu przypadkowo. Jednak dzięki specjalnej polityce klastro-

¹EuroGeoConsulting, ul. Jesionowa 36A, 05-816 Michałowice; maciej.podemski@egconsulting.com.pl

wej, prowadzonej w państwach członkowskich szczególnie od końca lat 90. XX w., istnieje coraz więcej przypadków, w których wybiegająca w przyszłość polityka publiczna, inicjatywy przedsiębiorców oraz najwyższej jakości uniwersytety i instytuty badawcze miały podstawowe znaczenie w powstawaniu silnych klastrów, ponieważ działały jako katalizatory i pomagały uwolnić gospodarczy i naukowy potencjał poszczególnych regionów.

Klasytery oferują sprzyjające otoczenie, w którym małe i średnie przedsiębiorstwa mogą prowadzić innowacyjne działania i rozwijać związki z dużymi przedsiębiorstwami i międzynarodowymi partnerami. Jednocześnie, chociaż klasytery korzystają z obecności dużych, wielonarodowych przedsiębiorstw, integracja dynamicznych i innowacyjnych MŚP z klastrami jest szczególnie ważna, by pomóc im w osiągnięciu wysokiego poziomu doskonałości i innowacyjności.

Europejskie Centrum Monitorowania Klastrów zarejestrowało obecność w Europie około 2000 znaczących takich grup, zdefiniowanych jako regionalne skupiska podmiotów przemysłowych i usługowych, położonych na tym samym obszarze, sugerując, że 38% europejskich pracowników jest zatrudnionych przez przedsiębiorstwa w nich funkcjonujące.

W Europie nie brakuje zatem klastrów, jednak utrzymująca się fragmentacja rynku, słabe związki przemysłu z instytucjami badawczymi oraz niewystarczająca współpraca w ramach Unii Europejskiej oznaczają, że grupy te w UE nie zawsze dysponują masą krytyczną i zdolnością do innowacji, niezbędną do tego, by stawić czoła globalnej konkurencji i osiągnąć klasę światową. W miarę zwiększania się międzynarodowej konkurencji zwiększa się presja na osiąganie doskonałości. Silne klasytery zapewniają korzystne połączenie dynamiki przedsiębiorców, mocnych powiązań z najlepszymi instytucjami naukowymi oraz zwiększonej aktywności podmiotów zajmujących się innowacjami. Klasytery przyczyniają się więc do budowania gospodarki opartej na wiedzy, co jest zresztą celem porozumienia lizbońskiego na rzecz wzrostu i zatrudnienia.

Podstawową rolą Komisji Europejskiej przy wspieraniu rozwoju i działalności klastrów jest wzmacnianie regionalnej i krajowej polityki klastrowej poprzez dalsze likwidowanie barier w handlu i mobilności w UE. Dobrze funkcjonujący rynek wewnętrzny oferuje bowiem najlepsze warunki do transnarodowej współpracy i mobilności inwestycji, naukowców i wysoko wykwalifikowanych osób, niezbędnych do rozwoju silniejszych klastrów w UE.

Otwarcie europejskich przedsiębiorstw na współpracę z najwyższej klasy centrami wiedzy, zarówno w Europie, jak i poza nią, jest warunkiem wstępnym do powstania i wzrostu światowej klasy klastrów. Takie otwarcie jest również niezbędne do utrzymania konkurencyjności w coraz bardziej globalizującym się środowisku biznesowym. Współpraca klastrów może przyczyniać się także do skutecznego wdrażania wspólnej wizji programów strategicznych badań, opracowywanych przez europejskie platformy technologiczne.

Pierwszą inicjatywą na rzecz współpracy w dziedzinie polityki klastrowej w Unii Europejskiej było Europejskie Stowarzyszenie Klastrów (*European Cluster Alliance*), które utworzono we wrześniu 2006 r. w ramach inijnej inicjatywy *PRO INNO Europe*. Jest to grupa dyskusyjna mająca na celu inicjowanie i prowadzenie dyskusji między krajowymi i regionalnymi władzami, odpowiedzialnymi za rozwój polityki klastrowej oraz za realizację programów klastrowych. Stowarzyszenie to skupia obecnie ponad 70 organizacji partnerskich z całej Europy.

W październiku 2008 r. Komisja Europejska utworzyła Europejską Grupę ds. Polityki Klastrowej, która ma stanowić forum wymiany wiedzy na temat polityki klastrowej, w celu zapewnienia pomocy państwom członkowskim w promowaniu powstawania światowej klasy klastrów w UE. Grupa ta ma składać się z wysokiej klasy specjalistów posiadających doświadczenie w dziedzinie polityki konkurencyjności i innowacji oraz dogłębną znajomość roli i funkcjonowania klastrów w rozwoju gospodarczym. Do zadań grupy należy przede wszystkim analiza skutecznych, a także nieefektywnych praktyk wspierających klasytery oraz wydawanie zaleceń na temat lepszego opracowywania polityki klastrowej we Wspólnocie Europejskiej. W skład grupy ma wchodzić do 20 członków, a ich kadencja będzie wynosić 18 miesięcy.

Inicjatywy dotyczące klastrów w coraz większym stopniu zarządzane są przez wyspecjalizowane instytucje, znane jako organizacje klastrów, które przybierają różne formy, począwszy od stowarzyszeń o charakterze niezarobkowym, poprzez publiczne agencje, aż po przedsiębiorstwa. Zarządzanie klastrami powinno być uznane za nowy rodzaj kwalifikacji zawodowych, wymagających wysokich standardów i profesjonalizmu w celu zapewnienia usług oczekiwanych przez przedsiębiorstwa i instytucje pracujące razem w klastrach oraz w celu pełnego wykorzystania korzyści płynących z relacji pomiędzy uczelniami wyższymi, przemysłem a organami państwowymi.

Decyzją Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej z grudnia 2008 r., rok 2009 ogłoszono Europejskim Rokiem Kreatywności i Innowacji. Stanowi to dobrą okazję do promowania zainteresowania klastrów instytucjami badawczymi i międzynarodowymi partnerami poza granicami własnego kraju.

Źródła:

Commission of the European Communities, 2006, Community Framework for State Aid for Research and Development and Innovation, Official Journal of the European Union, C 323/1, EN, 30.12.2006

Komisja Wspólnot Europejskich, 2008, Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: W kierunku światowej klasy klastrów w Unii Europejskiej: Wdrażanie szeroko zakrojonej strategii innowacyjnej, KOM(2008) 652 wersja ostateczna, Bruksela, dnia 17.10.2008

Commission of the European Communities, 2008, Commission Staff Working Document, Annex to the Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: The concept of clusters and cluster policies and their role for competitiveness and innovation: Main statistical results and lessons learned, SEC(2008)2637, Brussels, 17.10.2008

Komisja Wspólnot Europejskich, 2008, Decyzja Komisji z dnia 22 października 2008 r. ustanawiająca europejską grupę ds. polityki klastrowej (2008/824/WE), Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L 288/7, PL, 30.10.2008.

Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 1350/2008/WE z dnia 16 grudnia 2008 r. dotycząca Europejskiego Roku Kreatywności i Innowacji (2009) (Tekst mający znaczenie dla EOG), Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej 348/115, PL, 24.12.2008